

ПРОГРАМНІ АСПЕКТИ ЕКОНОМІЧНОГО ТА ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО МАШИНОБУДУВАННЯ В УКРАЇНІ

*Г. Т. ШКУРІН,
доктор сільськогосподарських наук
Т. Д. ІЩЕНКО,
кандидат педагогічних наук, професор
О. Г. КОРКІШКО,
В. С. ПИВОВАР,
І. А. КРАСНОЖЕНЮК
Український науково-дослідний інститут
продуктивності агропромислового комплексу*

Висвітлено стан та основні програмні аспекти економічного й інноваційного розвитку вітчизняного сільськогосподарського машинобудування і напрямки їх вирішення.

Постановка проблеми. Сільськогосподарське виробництво України потребує радикальних змін у частині підвищення техніко-технологічного забезпечення рівня виробництва продукції. Адже стан технічного забезпечення аграрного сектора не відповідає ні нинішнім потребам, ні перспективним.

Рівень технічного забезпечення АПК, у тому числі на базі вітчизняного сільськогосподарського машинобудування, вкрай незадовільний порівняно з європейськими країнами. Розвиток сучасних техніко-технологічних рішень вимагає суттєвих змін для ефективної організації наукових досліджень і виготовлення новітньої техніки для аграрного виробництва [1].

Ситуація на ринку матеріально-технічних ресурсів, яка склалася нині, незадовільна, незважаючи на те, що сільське господарство – одна з галузей, що спроможні вивести Україну на більш високий економічний рівень [1 – 3]. У цьому і полягає актуальність теми.

Аналіз публікацій. Проблема технічного переоснащення аграрного сектора, запровадження паритетних цін на сільськогосподарську продукцію та продукцію технічного оснащення підприємств і можливості інноваційного розвитку сільськогосподарського машинобудування стали предметом поглибленого вивчення такими вченими, як В. Г. Андрійчук, П. І. Гайдуцький, А. В. Бурилко, П. А. Денисенко, С. І. Дем'янко, М. М. Моголова, Г. М. Підлісецький, П. І. Саблук, В. С. Шебанін та ін. Ці дослідження могли б значно змінити ситуацію навколо програмних рішень на паритетних засадах при технічному переоснащенні. Однак цього не сталося, і становище аграрного сектора не поліпшується. Сільське господарство й надалі залишається донором підприємств, які диктуватимуть йому свої досить необґрунтовані ціни на ресурси та сировину.

Мета статті – розкрити основні короткострокові та довгострокові цільові програми економічного та інноваційного розвитку вітчизняного машинобудування для сільськогосподарського виробництва і технічного переоснащення аграрного сектора за рахунок новітньої високопродуктивної системи машин і устаткування.

Виклад основного матеріалу. Створення і широке використання нової техніки є одним з найважливіших чинників розвитку сільськогосподарського виробництва. Для

прискорення науково-технічного прогресу необхідно не лише віднайти нові технічні рішення, що підвищують ефективність використання окремих моделей машин, а й насамперед визначити довготривалу концепцію розвитку їх типів або видів техніки і цілих технологічних комплексів.

Управління випуском високопродуктивної сільськогосподарської продукції і запровадження нормативних систем використання трудових і матеріальних ресурсів є одним з найголовніших інтегрованих чинників підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції машинобудівної індустрії. При цьому поряд зі зниженням витрат ресурсів важливо використовувати модернізовану техніку й устаткування та створювати їх нові види для сільськогосподарського виробництва.

Технічне переоснащення АПК України має ґрунтуватися на вітчизняному сільськогосподарському машинобудуванні, оскільки цього вимагає розвиток економіки країни. Проте технічний рівень та якість виготовлення вітчизняної сільгосптехніки недостатні порівняно з кращими зарубіжними аналогами. Переважна більшість машинобудівних заводів продовжує виробляти застарілу техніку, яка не відповідає вимогам сучасних технологій виробництва сільськогосподарської продукції [1, 3].

Використання застарілої традиційної моделі розвитку промисловості для потреб аграрного сектора на основі обмежених інвестицій зумовлює невисоку конкурентоспроможність і економічну ефективність.

Більшість підприємств аграрного сектора сформована давно, а тому в сучасних умовах ефективність технічних засобів низька. Відсутність сучасних інноваційних технологій на них, знижує їх конкурентоспроможність.

Очевидно, що нова техніка має створюватись на основі розробленої концепції і бізнес-плану, в яких обґрунтовані (враховані) всі етапи – від моніторингу ринку, розроблення технічної документації і створення дослідних зразків до підготовки серійного виробництва та забезпечення високої якості і надійності нових машин.

Вітчизняне сільськогосподарське машинобудування нині практично не виготовляє (за деяким винятком) техніку та устаткування третього покоління, внаслідок чого маємо технологічне відставання та значні втрати в агропромисловому комплексі.

Потреби АПК України в технічному переоснащенні на 80 % забезпечуються імпортованою технікою II – III покоління (модернізовані та комбіновані знаряддя, складні, автоматизовані, універсальні, високопродуктивні машини) і лише на 20 % – технікою вітчизняного виробництва, основна частина якої – машини I покоління (одноопераційні знаряддя) [2, 3]. Звісно, така ситуація не може задовольнити потреби держави, тому слід створити умови для збільшення частки вітчизняної техніки на ринку та зменшення імпорту.

Для вирішення зазначеного завдання розробляється алгоритм розвитку вітчизняного сільськогосподарського машинобудування і механізм його реалізації, що передбачає підтримку вітчизняного виробника та залучення провідних світових машинобудівних компаній через механізм виробництва нової і новітньої техніки на території України.

Важливими напрямками розвитку промисловості для виготовлення сучасної сільськогосподарської техніки (автомобілів, тракторів, комбайнів, землеобробної і меліоративної техніки, устаткування для тваринництва тощо) є перегляд технічних характеристик і стандартів на інноваційній технічній основі [5 – 7].

Для цього мають бути ухвалені нові законодавчі акти, які б сприяли розвитку інноваційних технологій на промислових підприємствах, що виробляють технічне устаткування для сільськогосподарських робіт.

Одним із перспективних наслідків реформування сільськогосподарського машинобудування є розроблення і запровадження основної системи нормативного забезпечення технічних характеристик машин і устаткування, що працюють у сільськогосподарській сфері [6, 7].

У системі нормування і стандартизації невід’ємною складовою мають бути технічні норми витрат часу та витрат матеріалів на виготовлення продукції і розрахункові розцінки, які входять у термін “регламентуючі документи”. Це пов’язано з тим, що у законодавстві існує термін “нормативний документ”, який охоплює і поняття “стандарт”, “технічні умови” тощо [5].

Тому виділення терміну “регламентуючі документи” у системі нормативного забезпечення дозволяє зручніше й ефективніше використовувати його при нормативній характеристиці машин. Для чого важливо запровадити випуск періодичних видань таких нормативів і стандартів на сільгосптехніку й устаткування з діючими технічними засобами з порівняно новими інноваційними технологіями.

Перехід аграрного виробництва до ринкових відносин, посилення вимог до якості продукції і ліберизація цін на технічну продукцію промислового виробництва відчутно позначається на економічних показниках сільськогосподарських підприємств. Вони в більшості випадків вирученими від реалізації виробленої продукції коштами не в змозі відшкодувати витрати в розмірах, необхідних для економічної ефективності, отримання прибутку, відтворення виробництва [3, 4].

Це стримує їх інноваційний розвиток. Зменшення витрат на виготовлення деталей та поточне збирання сільськогосподарської техніки й устаткування за інноваційними технологіями сприятиме зменшенню собівартості технічних засобів і в кінцевому результаті паритету цін, які можливо застосувати за участю аграрних підприємств [5 – 7].

Розвиток промисловості на інноваційній основі і збільшення виробництва технічних засобів для сільськогосподарських підприємств зумовлені тим, що без посилення рівня технічного оснащення виробництва настане час, коли аграрним підприємствам не буде чого замінювати. Наявний на аграрних підприємствах машинно-тракторний парк, збиральна техніка вже майже на 90 % вичерпала свій технічний ресурс [1, 3].

Тому пропонуються такі системні заходи:

- всебічна державна підтримка придбання нової техніки аграрними підприємствами через гарантовану компенсацію хоча б 20 – 30 % витрат, регулювання механізму ціноутворення за агролізингом (зменшенням маржі), обмеження імпорту зарубіжної дорогої техніки, яка не в усіх умовах може забезпечити високу ефективність і водночас потребує досить високих витрат на її придбання в робочому стані;

- організація під державним контролем вторинного ринку сільськогосподарської техніки, де головним критерієм має бути її ціна, яка не може перевищувати 40 – 50 % від ціни нової техніки;

- формування в регіонах на рівні адміністративних районів потужної бази інженерно-технічного обслуговування міського господарства: машинопрокатні та технічні обмінні пункти, сервісні центри і станції, спільне використання техніки кількома аграрними підприємствами, налагодження прямих зв’язків між виробниками техніки та сервісними підприємствами, створення машинно-технічних станцій.

Очевидно, держава має брати до уваги нинішню структуру сільськогосподарських підприємств за розміром:

- дрібні селянські господарства (до 500 га) займають 70,5 %, їх частка становить 12,8 % від сільськогосподарських угідь;

- середні (площею до 2 тис. га) – 9,3 %, їх частка – 25,5 % від сільськогосподарських угідь;

- підприємства (площею понад 2 тис. га) – 4,8 %, частка – 45,8 % від сільськогосподарських угідь і лише 0,3 % припадає на підприємства площею понад 10 тис. га, частка яких становить 15,9 % від сільськогосподарських угідь [1, 3].

Зрозуміло, що їхні потреби в техніці не можуть бути однаковими: великі господарства (понад 2 тис. га) можуть розраховувати на потужну техніку зарубіжного вироб-

ництва. Дрібні та середні, очевидно, перевагу віддаватимуть порівняно недорогій техніці, менш потужній, але більш маневреній, високотехнологічній та економічній в експлуатації.

Без ретельного обґрунтування і розв'язання поставлених завдань неможливо найближчим часом зміцнити матеріально-технічну базу сільського господарства.

Зважаючи на обмежені нині фінансові можливості аграрних підприємств, недостатні асигнування державного бюджету та непривабливий інвестиційний клімат, доцільно забезпечити вагоме збільшення обсягів інвестицій у технічне переоснащення аграрного сектора. Основними джерелами таких надходжень можуть бути:

- власні кошти сільськогосподарських підприємств, зокрема амортизаційні відрахування, прибуток і спеціальні заощадження, що залежать від цін на сільськогосподарську продукцію та ресурси;

- державні дотації сільськогосподарським товаровиробникам на придбання техніки шляхом компенсації їм частини її вартості, насамперед тракторів і комбайнів;

- державна підтримка підприємств у зоні ризикованого землеробства, компенсація витрат на зрошення;

- довгострокові здешевлені кредити комерційних банків на придбання насамперед складної техніки вітчизняного виробництва;

- збільшення коштів фінансових лізингових фондів, створених за участю державного і місцевого бюджетів, заводів-виробників техніки, і сервісних технічних центрів, інвесторів;

- державна підтримка у виготовленні експериментальних зразків техніки, що має найбільший попит.

Виходячи з цього, доцільно було б передбачити в системі АПК мережі високотехнологічних базових підприємств різних форм власності для проведення досліджень, апробації і впровадження нових інноваційних засобів, спрямованих на оптимізацію і найбільш ефективно їх використання в сільськогосподарському виробництві. Це дозволило б налагодити вітчизняне виробництво сільськогосподарської техніки, яка б відповідала європейським стандартам, а саме:

- тракторів (потужністю понад 200 к. с. – на ВАТ "Харківський тракторний завод");

- машин для внесення мінеральних, органічних добрив і хімічного захисту рослин – на ВАТ "Хмільниксільмаш", ПАТ "Ковельсільмаш", ВАТ Завод "Львівсільмаш", ТДВ "Львівагромашпроект";

- машин для збирання трав і силосних культур (причіпні і самохідні кормозбиральні комбайни, преси), – на ВАТ "Борекс", ВАТ "АК "Адвіс", ВАТ "Ірпінмаш";

- зернозбиральних комбайнів і пристосування до них (потужністю понад 300 к. с.) – на ТОВ НВП "Херсонський машинобудівний завод";

- машин для обробітку, збирання і післязбиральної обробки картоплі, овочів і баштанних культур (саджалки, картоплекопалки, картоплезбиральні комбайни, картоплекопачі-навантажувачі, сортувальник для картоплі, машини для обробки і збирання томатів і цибулі) – на заводі "Львівсільмаш", ВАТ "Борекс", ПАТ "Ковельсільмаш";

- машин для обробітку, збирання цукрових і кормових буряків (самохідні бурякозбиральні комбайни, навантажувачі) – на ВАТ "Тернопільський комбайновий завод", КВП "Дніпропетровський комбайновий завод";

- машин для обробітку, збирання і післязбиральної обробки льону і технічних конопель – на ВАТ "Ірпінмаш".

У сучасних умовах постає питання підвищення ефективності та контролю за використанням інвестицій для таких підприємств через новітні системи управління процесом.

Як свідчить світова практика (країни ЄС, США та ін.), найефективнішим варіантом розвитку управління промислових підприємств, що здійснюють виробництво техніки на інноваційно-інвестиційній основі, є запровадження системи взаємозв'язків підприємств

за кластерним принципом, що складається з галузей по напрямках діяльності, які залежать одна від одної.

Висновки. Дослідження показали, що переведення вітчизняного аграрного виробництва на інноваційну модель розвитку і технічне переоснащення дозволить зорієнтувати промисловість на власне тракторне та інше сільськогосподарське машинобудування, яке за будь-яких обставин вважатиметься адаптованим до особливостей вітчизняного аграрного сектора.

Запровадження цих вимог забезпечить реалізацію аграрної політики насамперед у виведенні галузі на етап стабільного економічного розвитку, відродженні вітчизняного машинобудування, зростанні прибутковості виробництва та конкурентоспроможності продукції.

Список літератури

1. Матеріали Дванадцятих річних зборів Всеукраїнського конгресу вчених економістів-аграрників. – К.: ННЦ ІАЕ, 2010.
2. Нуждін Є. М. Класифікація машин для трудового процесу і технологічного налагодження техніки на виробництві зернових культур // Продуктивність агропромислового виробництва. – К, 2012. – № 21. – С. 88 – 93.
3. Блоха А. Є. Диспаритет цін як загроза інноваційному розвитку аграрного виробництва // Економіка АПК, 2010. – № 10. – С. 41 – 46.
4. Підлісецький Г. М. Підвищення рівня аграрного виробництва як основа зростання його ефективності // Економіка АПК. – 2009. – № 12. – С. 21 – 28.
5. Методичні засади формування нормативів витрат живої і уречевленої праці на технічне обслуговування і ремонт сільськогосподарської техніки / Г. Т. Шкурін, М. С. Александров, О. Г. Коркішко та ін. – К.: НДІ "Украгпромпродуктивність", 2011. – 48 с.
6. Лобастов І. В., Грицишина В. В. Показники продуктивності та формування вартості тракторів // Продуктивність агропромислового виробництва.
7. Методика розробки та тимчасові норми продуктивності і витрат палива на нову сільськогосподарську техніку (випуск 5, 6) / В. В. Вітвіцький, В. С. Пивовар, Є. М. Нуждін та ін. – К.: НДІ "Украгпромпродуктивність", 2006. – 64 с. та 80 с.

Програмные аспекты экономического и инновационного развития сельскохозяйственного машиностроения в Украине

Г. Т. Шкурин,
доктор сельскохозяйственных наук
Т. Д. Ищенко,
кандидат педагогических наук, профессор
Е. Г. Коркишко,
В. С. Пивовар,
И. А. Красноженик
*Украинский научно-исследовательский институт
продуктивности агропромышленного комплекса*

Изложено состояние и основные программные аспекты экономического и инновационного развития отечественного сельскохозяйственного машиностроения и пути их решения.

Programmatic aspects of economic and innovative development of agricultural machinery in Ukraine

G. Shkurin,
Doctor agricultural Sciences
T. Ishchenko,
Candidate of Sciences pedagogically, professor
E. Korkishko,
V. Pivovar,
I. Krasnozhenyuk
Ukrainian Research Institute of productivity agribusiness

Described the situation and basic programmatic aspects of economic and innovative development of domestic agricultural engineering and solutions.